

CONSOLATS ESTRANGERS A LES ILLES BALEARS (1347-1500)

PAU CATEURA BENNÀSSER

1. Precedents

Quan es produeix la conquesta de Mallorca, el 1229-1232, genovesos i pisans rendibilitzaran una llarga tradició d'intervencions a favor de Catalunya i de la Corona d'Aragó que es remuntava a principis del segle XII: croada pisano-catalana contra les Balears el 1114-1115, col·laboració catalano-genovesa en la conquesta d'Almeria i en la immediatament posterior de Tortosa (1148).

Per això, la incorporació de Mallorca a la Corona d'Aragó determinarà la presència de genovesos i pisans en tres vessants travats entre si:

a) *Organització de les relacions*: els antics tractats ofensius, conclosos amb Pisa el 1113 i amb Gènova el 1146, foren confirmats i renovats. Tot això com a pas previ a nous acords de caràcter orgànic i econòmic. En qualsevol cas, queda assegurat el caràcter privilegiat d'ambdues comunitats (exempció del pagament de portatges, peatges i ribatge).

b) *Regulació orgànica*: els interessos genovesos a les Balears foren organitzats per mitjà de la figura del consolat. Per l'abril de 1233, Jaume I autoritzava al Comú de Gènova la designació d'un cònsol a la ciutat de Mallorca, que, assessorat per prohoms, tindria competències en tots els litigis civils sorgits entre genovesos. Les seves sentències serien apel·lables al veguer i batlle de la ciutat.¹

No hi ha constància d'un consolat pisà similar, encara que en tota la resta d'aspectes apareixen equiparats als genovesos.

c) *Dotació econòmica*: una de les clàusules del tractat firmat el 1146 establia que, a les ciutats i llocs que el comte de Barcelona ocupés per si sol, els genovesos serien dotats amb un alfòndec, una església amb rendes suficients per mantenir cinc clergues, un forn i uns banys.² Atès el caràcter secundari de la participació de genovesos i pisans en la conquesta de Mallorca, Jaume I decidí d'aplicar el mòdul indicat —els pisans foren homologats el 1233— en la dotació econòmica d'ambdues comunitats, encara que responsabilitzant d'aquesta el comte Nunó Sanç i l'infant Pere de Portugal. En efecte, pel maig de 1233, l'esmentat infant lliurava a la comunitat genovesa un important patrimoni que consistia en solars, cases i una mesquita. Un mes després, Nunó Sanç realitzava una dotació similar a favor d'Otger Mazanello, cònsol de Gènova. La mateixa cosa succeeix amb els pisans; el 1232 el pisà Berenguer Assopardi figura el capdavant d'un alfòndec a la part de Nunó Sanç.

Durant la resta del segle XIII, Gènova incrementarà l'hegemonia a costa de Pisa, però altres ciutats toscanes —Siena, Luca, Florència— i llombardes —Piacenza— se sumaran als corrents comercials generats per Mallorca. L'allau de societats italianes a l'illa determinà l'alarma d'alguns cercles, que pressionaren Jaume I perquè dictés normes proteccionistes. A la fi, el 1269, aconseguiren que el rei prohibís l'activitat i residència de companyies toscanes i de Piacenza.³

2. L'organització consular

Durant els segles XIV i XV s'aferma la institució consular a les Balears gràcies al paper consolidat de les illes com a important centre econòmic i a la política mediterrània desenvolupada per la Corona.

En aquesta època arribaren a funcionar a Mallorca fins a deu consolats estrangers, sis dels quals italians —Gènova, Venècia, Florència, Milà, Sicília i Nàpols— i, la resta, d'estats de la península ibèrica —Castella i Portugal—, així com de França i Niça. Entre aquests els de major prestigi i importància foren el de Gènova i el de Venècia, encara que famílies prominents de l'illa també es disputaren els consolats de Florència, Sicília i Castella, a finals del segle XV.

2.1. Requisits

El marc legal en què s'havien de moure el còsols estrangers fou establert per Pere IV d'Aragó, el 1358, quan autoritzà el consolat de Venècia a Mallorca. Aquest privilegi, estudiat per Blason-Berton,⁴ prescrivia dos requisits que havien de reunir els còsols:

- Ser naturals de Mallorca.
- Ser mercaders experts.

La primera condició es fonamentava en el fet que el titular del consolat havia de gaudir de plenitud de drets civils per defensar adequadament dels interessos dels seus representants. La segona condició resultava igualment òbvia si considerem que entre les seves funcions hi havia la d'administrar justícia en qüestions d'índole civil.

Ambdós requisits, malgrat tot, a l'últim es distorsionaren. El primer que s'intentà conculcar fou el de ser naturals del regne. El 1395 el dux de Venècia designava Bernardo Bono, oriünd de Venècia i ciutadà de Mallorca des de 1384, nou cònsol a Mallorca. Atès que el cònsol titular Antoni de Canyelles es negà a dimitir i presentà una denúncia davant el governador, es procedí a incoar la causa. Antoni de Can-

yelles, defensat pel notari Pere de Sant Pere, basà la defensa en el fet que Bernardo Bono, a pesar de la seva ciutadania, no era natural de Mallorca, tal com prescrivia el privilegi de 1358, per la qual cosa el governador sentencià al seu favor.⁵

El 1466 tornà a reproduir-se una situació similar. El 1464 moria Nicolau de Pacs, cònsol de Venècia, i el dux nomenà en el seu lloc Nicolau Fustanero, *nobilis civis noster*, malgrat les promeses fetes a Bonifaci i Arnau de Pacs de succeir el seu pare en al càrrec. Això no obstant, el 1466 s'arribà a un pacte: Fustanero conservaria el càrrec un any més i després seria reemplaçat per Bonifaci i Arnau de Pacs.⁶ Anys després tornà a instaurar-se el sistema de nomenar individus oriünds de Venècia com a còsols a l'illa. Així succeí pel que fa a Mateu Bachari i Pere Dotto, encara que pel que sembla no arribaren a prendre possessió del càrrec.⁷

Mentre els consolats italians solien ser ocupats per mallorquins prominents, el consolat de Castella gaudia d'un estatut privilegiat. Durant el segle XIV alguns mallorquins arribaren a ocupar aquest càrrec —Joan Torrabadal i Nicolau Coha—⁸, encara que de forma precària, ja que Nicolau Coha no arribà a exercir com a cònsol. Després, al segle XV, el consolat castellà a Mallorca fou ocupat per oriünds de Castella, encara que veïns de la ciutat de Mallorca. Però l'absentisme progressiu dels còsols castellans determina el nomenament de vice-còsols mallorquins. Als segles XIV i XV foren còsols castellans Juan García, Joan Olivella —que es titula *magister ballistarius dicti illustrissimi domini regis Castelle*—,⁹ Luis Rodi —Joan II de Castella el qualifica de *nostro natural*—¹⁰ i Bartomeu Palau.¹¹ D'altra banda, exerciren com a vice-còsols els mallorquins Joan Arnau i Gabriel Vidal, ambdós mercaders.¹²

La generalització progressiva de l'absentisme dels còsols titulars determinà els jurats d'intervenir en l'assumpte. El 1490 sol·licitaven al rei que nomenés exclusivament com a còsols mallorquins —«home de la terra»—, amb la finalitat «que sia satisfet a la utilitat e bé de aquella». Però Ferran el Catòlic es limità a disposar que els còsols exercissin personalment el càrrec i, en cas d'absència, havién de nomenar substituïts mallorquins —«cives dicte civitatis sibi equales»—.¹³

El segon element o requisit que no es tardà a modificar fou el professional. Fins a mitjan segle XV la major part de còsols pertanyien a l'estament mercader i a professions afins —la de notari—, amb molt escasses excepcions —el ballester Joan Olivella o el barber i cirurgià Bartomeu Palau—, ambdós còsols de Castella.

Malgrat tot, des del període indicat comencen a figurar com a còsols membres d'estaments superiors; aquest és el cas de ciutadans —com Gabriel Castanyer, doctor en lleis—, cavallers —com Jordi Brondo, Ramon de Sant Martí i Tomàs Thomàs—, i donzells —com Gregori Burgues—.

Aquest fenomen, que obeeix als canvis socials suscitats a l'illa durant el període, té explicació tant en la disputa pels càrrecs, característica dels mitjans socials dirigits de l'illa, com en el desig per part dels països representants de tenir persones influents al capdavant dels seus consolats (Gregori Burgues era, per exemple, procurador reial, el càrrec de major relleu després del de governador, i Tomàs Thomàs tenia establerta la lleuda de Mallorca per concessió d'Alfons V).

2.2. Nomenament

La norma general en aquest sentit solia consistir en els tràmits següents:

- a) Les autoritats del país representat procedien a designar un determinat candidat com a cònsol.

b) El rei d'Aragó confirmava aquest nomenament i en carta al governador de Mallorca li ordenava d'executar-lo.

c) El candidat electe presentava les dites cartes al governador de l'illa, que li prenia jurament i ordenava donar-li possessió.

Però aquesta norma general admetia bastants varietats. En efecte, el 1460 Joan II de Catalunya-Aragó *motu proprio* nomenà el mercader Joan Bartomeu cònsol de Gènova, en substitució del difunt Gabriel Castanyer,¹⁴ encara que després aquest nomenament fou anul·lat, ja que Jordi Brondo al·legà drets superiors. Anys abans, el 1374, els capitans de quatre galeres venecianes —Lluís de Cantharino, Joan de Cantharino, Donado Jenó i Francesc Bragadi—, juntament amb altres mercaders italians, en virtut del privilegi de 1358, elegiren Antoni de Canyelles cònsol i el presentaren al governador, que procedí a confirmar-lo.¹⁵

Però, un plet suscitat el 1398 pel consolat de Castella és potser la cosa que dona major informació sobre el tema. Al maig de 1398 Enric III de Castella nomenava Pedro González de Palacios cònsol de castellans a Mallorca; aquest al seu torn nomenà procurador el còmit de Sevilla Gonzalo Fernández, i l'autoritza perquè «*en mi nombre podades demandar e cobrar e resebir e tornar el cònsol de Mallorca (...) otrosí podades tomar e tomades la posesión del dicho consolado por mi e en mi nombre*». Però Gonzalo Fernández preferí nomenar un procurador substituït en la persona de Martín Dordas, «*vicinum Civitatis Maioricarum*», a qui atorgà idèntics poders; això no obstant, el seu nomenament fou impugnat per Joan Olivella, cònsol en exercici. Els arguments esgrimits per l'una i l'altra part foren els següents:

1. (Olivella): Que Nicolau Coxa, antic cònsol, renuncià al càrrec i els emoluments en favor d'Olivella; al seu torn el lloctinent de Mallorca el confirmà en el càrrec de cònsol el 1396, «*ab beneplacitum regis Castelle*», a causa de la mort de Juan García.

2. (Dordas): Que l'ofici de consolat «*semper est et fuit ad nutum et dispositionem liberam (...) domini regis Castelle maxime cum (...) ad vitam*». Que Nicolau Coxa no podia transferir el càrrec a Joan Olivella ni a cap altra persona. Que el lloctinent de governador, vacant l'ofici, no podia designar un regent de l'ofici i, no vacant, no podia realitzar cap provisió, ja que aquesta provisió correspon al rei, «*ita fuit semper assuetum*». Que el rei Joan concedí el consolat de Castella per algun temps a Nicolau Coxa, però aquesta concessió fou i és nul·la, ja que no consta que Coxa l'acceptés mai, ni que la utilitzés en vida del rei Joan.

3. (Olivella): Que encara que el rei pot proveir l'ofici de cònsol a voluntat, no pot fer-ho en contra d'un altre príncep. Nicolau Coxa acceptà aquest nomenament, el renuncià a favor de Joan Olivella i aquesta gràcia no s'extingí per la mort del rei Joan, ja que «*littere graciosae nec gracie concessae per mortem principis non expirant*».

4. Vists aquests arguments, el lloctinent de Mallorca procedí a dictar sentència. Entre els seus considerants hi figura que el lloctinent designà Olivella cònsol per mort de Juan García; que el rei de Castella designà Pedro González; que Nicolau Coxa no podia concedir l'ofici a Joan Olivella, ja que usurpava una atribució reial; que Nicolau Coxa, en vida de Juan García, «*sustinuit et coloravit dictum Johannem Garcia prefatum officium exercere*». Per tot això sentència que el consolat correspon a Martín Dordas. El procurador d'Olivella apel·là immediatament contra la sentència, però el lloctinent la denegà i orde-

nà donar possessió del càrrec al dit Martín Dordas. Malgrat tot, l'assumpte començà a prendre un caire totalment distint quan, mesos després, Joan Olivella obtingué una carta reial en què s'ordenava la seva reposició com a cònsol de castellans i un dictamen del governador en què es manava sobreseure el cas. A la fi, el febrer de 1400, Joan Olivella fou reposat com a cònsol de castellans a Mallorca.¹⁶

Era freqüent que la iniciativa de l'elecció d'un nou cònsol partís de certs col·lectius comercials o organismes dependents de mercaders, tal és el cas de França, Sicília, Castella, Florència, Niça i Milà. El 1358 els còsols de Narbona i Montpeller elegiren Guillem de Tèrmens cònsol de França, el qual fou confirmat per Pere IV d'Aragó.¹⁷ El 1454 els còsols *curie maris* de Messina elegien Tomàs Thomàs cònsol «*messanensium et aliorum siculorum in Civitate Maioricarum*», elecció que confirmà Alfons V d'Aragó.¹⁸ També a Castella veiem aplicar la dita normativa, encara que amb resultat desigual. El 1426 Joan II procedia a nomenar Rodrigo González del Lago cònsol de Mallorca a sol·licitud de «*algunos patrones e maestros de ciertas naos e otras personas, vesinas de ciertas cibdades e viles e lugares de nostros regnos*».¹⁹ Vuit anys després, un grup de patrons i mercaders castellans i portuguesos —Manuel de Cabrera, cavaller de l'orde de l'Hospital, Diego de Guitano, Pedro de Grandes, patrons; Alfonso de Rocha, Alfonso Marquis, Rodrigo de Sibília, Alfonso de Machana, Alonso de Vilareal, Gonsalvo Dorecho, Gabriel de Aqurcia, Luis Moyons de Arenel, Luis de Valladulit, Anthoni Siqua, Alfonso Muntanyes, Rodrigo de Arguello i Ferrando de Chinchilla, mercaders i navegants castellans; Rodrigo Alvares, Rodrigo Destremoço i Joan d'Evora, mercaders portuguesos— recusaven la designació realitzada pel governador en la persona de Bartomeu Palau com a cònsol, tot al·legant no haver estat consultats, ja que «segons comú us e patrigua de totes les terres mercantívols del universal món són e deven ésser appellats en tals provisions, és a dir, com ve que algun cònsol de qualsevulla nació mor (...) lo president de la dita terra, appellats e convocats los hòmens de la dita nació, ab voler e expres consentiment lur, proveex del dit officí de persona idonea e sufficient tor e tant que per lur senyor natural o comunitat hi es en altra manera provehit».²⁰

En altres ocasions eren determinats consells els que prenen la iniciativa de l'elecció. El 1465 Enric IV de Castella designà Pedro García de Calleja cònsol a sol·licitud dels consells, jurats, regidors, oficials, mercaders i navegants de Sant Sebastià, Tolosa, Deya, Montriku, Camaya, Getaria, Carava, Orio, Errenteria, Hondarribia, Azpeitia, Vilafranca, Bergara, Arrasate i Elgoibar, de Guipúscoa, Bilbao, Bermeo, Ondárroa, de Biscaia, i Laredo, de Santander.

Una vegada llegides les cartes de nomenament, el governador, si no hi havia cap impediment, prenia jurament al nou cònsol de «haver-se en lo dit officí be e leyalment a honor del senyor rei i utilitat dels dits lombarts»,²¹ com es féu en el cas de Pere Net, cònsol de llombards.

Després es feia públic el nomenament. En efecte, el 1431 Antoni Brondo jurà el càrrec de cònsol de Gènova en nom del seu germà Jordi Brondo. A continuació, el governador manà donar-li'n possessió; per a això es desplaçà juntament amb un notari de la cúria de la governació i un macer a la «*scribaniam seu domum ipsius consulatus januensium, quam discretus Anthonius Omar, notaris Maioricarum, in novo vico Maris Civitatis Maioricarum tenet et intus eam scribaniam dictum venerabilem Anthonium Brondo (...) in realem possessionem dicti officii consulatus iniussi et induxi, scilicet quod feci dictum venerabilem Anthonium Brondo, dicto nomine, sedere in*

quodam arquibanco eiusdem scribanie, ubi soliti sunt sedere et audientiam tenere alii consules januensium in Civitate Maioricarum in signum vere possessionis», tot això en presència del notari Julià Pisà i del corredor Bernat Jover.

Poc després, els esmentats es desplaçaven a casa del mercader Gil de Quint, on s'allotjaven els mercaders genovesos Enrichuo Marcho i Polo de Marino, i el macer, prèvia lectura del nomenament, els manà que en endavant tinguessin com a cònsol de la seva nació Antoni Brondo, com a procurador de Jordi Brondo.²²

La cerimònia de la presa de possessió tenia altres variants. El 1426 el cònsol castellà Rodrigo González es personà amb al mateix seguici indicat a l'escrivania del notari Bernat Sala, «*qui assuetus est in contractibus castellanorum intervenire*». Després es comunicà el nomenament a Antoni Oliver, un dels vigilants del moll, i a Bartomeu Carbonell, col·lector dels drets dels castellans als efectes pertinents. Finalment, es pregonà un ban per la ciutat en què es retia compte del fet que Rodrigo González era el nou cònsol de castellans. De vegades es consigna també el costum de comunicar el nomenament als còsols de Mar i al col·legi de la Mercaderia: així es féu, per exemple el 1470, amb motiu de la presa de possessió de Joan Rosatò com a cònsol de Niça.²³

2.3. Competències i constitució orgànica

Com ja hem indicat, el 1233 Jaume I autoritzà els còsols de Gènova a administrar justícia, amb consell de prohoms, en els temes d'indole civil. Pere IV d'Aragó, en crear el consolat venecià el 1358, matisà encara més el procediment judicial i l'àmbit de les competències: administrarien justícia de forma expedita —«*facere iustitiam expeditam*»— en tots els plets en què es veiessin implicats els venecians entre si i amb altres estrangers —«*in omnibus et singulis litibus, causis et questionibus venetorum, tam inter se motis, quam inter eos et externos in dicto regno sistentes*».²⁴ Competències similars reberen els còsols de França, el mateix any, amb la precisió, a més, que el rei o el seu governador a Mallorca jutjarien les apel·lacions.²⁵

A la segona meitat del segle XV, altres nacions, com Castella o Florència, decidiren d'incrementar les competències dels seus còsols. El 1467 els còsols de Mar de Florència elegiren Joan Marcigori de Strocii cònsol a Mallorca i li atorgaren «*merum et mixtum imperium in civilibus et criminalibus*», encara que el rei d'Aragó manà al governador que realitzés consultes sobre el particular.²⁶ Un any després, Enric IV de Castella nomenava Juan Arnau cònsol a Mallorca, i li assenyalava com a competències que «*podades conoscer e conoscades de todos e qualesquier pleytos e causas asy civiles como criminales que entre los nostros subditos e naturales son acaescidos e acaescieren en la ditcha ciutat e ysla*».²⁷

Molt pocs rastres han quedat de l'actuació pràctica dels còsols, a causa que no es conserva més que un molt escàs nombre de registres de la cúria del batlle i del veguer, que reben les apel·lacions de certs consolats com el de Gènova. El 1389 el genovès Jaufredo Borrino comunicava al cònsol Jordi Brondo que per l'abril de l'any indicat comprà una esclava tàrtara a Antoni Catani a Gènova, però aquesta, això no obstant, assegurava que no era esclava de Borrino, sinó que aquest li deixà diners per obtenir la llibertat. Aleshores Jordi Brondo manà prendre declaració dels testimonis presentats per Borrino i un cop acabada trameté el sumari al batlle de la ciutat.²⁸

En altres ocasions, la majoria, les actuacions dels còsols tenien per objecte defensar els interessos comercials dels seus representants. El 1491 Bartomeu de Pacs,

cònsol de Niça, dirigia una carta a Ferran el Catòlic en què protestava contra l'augment de la taxa de la lleuda, que havia passat d'1 a 5 diners per lliura. El rei retornà el cas al lloctinent perquè dictaminés, oïdes les parts.²⁹

Durant el segle XIV era pràctica comuna que el càrrec de cònsol tingués una durada limitada. Així, quan es constituí el consolat de Venècia, quedà estipulat que el càrrec es renovaria de «*tempore in tempus*». Després, el 1387, el rei de Castella concedí el càrrec de cònsol a Nicolau Coha «*ad certum tempus*». Malgrat tot, al segle XV s'introdueix progressivament el costum dels consolats vitalicis i fins i tot transmissibles a hereus. Així succeeix amb la família Brondo, els membres de la qual ocuparen el consolat de Gènova almenys des de 1389 fins a 1472, amb breus interrupcions dels cònsols Johanneto Corderi i Gabriel Castanyer. Però quan el 1472 accedeix al dit consolat el donzell Gregori Burgues, el vice-governador i el Consell d'Ancians de Gènova deixen ben clar que tindrà el càrrec «*ab nostrum beneplacitum e mandatum*»,³⁰ aspecte reiterat per Ferran el Catòlic el 1492, quan assenyala que l'elecció dels cònsols de Gènova «*pertinere ad dictum Comune Genue et quod ad eius beneplacitum sint revocabiles, et quod nobis saltem pertinet confirmatio*».³¹

Un cas semblant és el de Venècia, el consolat de la qual és ocupat quasi de forma ininterrompuda per la família Pacs des de 1413 fins a 1493. També Castella s'uneix al mateix procés, encara que els cònsols acostumaven a ser castellans veïns de la ciutat de Mallorca.³² Potser Florència n'és l'excepció: el 1467 els cònsols de Mar de la dita ciutat designen l'esmentat Joan Marcigori de Strocii i li assignen un mandat de tres anys.

El càrrec de cònsol era singularment desitjat pels emoluments que comportava. No és freqüent que la documentació faci al·lusió explícitament al tema per l'habitual «*habeatis et recipiatis exinde, pro vestro salario seu labore, ea iura sivealaria que per alios hucusque fuerunt consules in civitate iamdicta consueverunt recipi*», tal com s'indica en el nomenament de Francesc Desportell com a cònsol de Gènova el 1360.³³

Malgrat tot, conservem un document important de 1470, en què s'estipulen els aranzels cobrats pel cònsol de Castella:

- a) Per cada nau de cent tones, vint-i-quatre sous de Mallorca.
- b) Per cada nau entre cinquanta i cent tones, vint sous.
- c) Per cada nau inferior a cinquanta tones, quinze sous.
- d) Per cada mariner, dos sous.
- e) Per cada grumet, dos sous.
- f) Tota nau que carregués o descarregués alguna mercaderia havia d'abonar «tot lo consolat», però si només comprava vitualles havia d'abonar «mig consolat».
- g) Com a taxes judicials, el cònsol de Castella percebia tres diners per lliura, «segons es acostumat en los altres consolats».³⁴

Però el cònsol de Castella no percebia la integritat d'aquests emoluments, ja que havia de repartir-los amb el llevador i collidor Bartomeu Carbonell.

El 1475 Arnau de Pacs, cònsol de Venècia, afirmava que acostumava a percebre com «*ius consulatus*» un diner per lliura «*ex mercanciis venetorum*».³⁵ A la pràctica i per a consolats importants, com els de Gènova i Venècia, aquest dret solia representar quantitats importants. El 1395, per exemple, Antoni Canyelles, cònsol de Venècia, rebia de Jaume Almenara, guardià de la mar, cent sous «*ratione iure consulatus venetorum a navi Laurentii Dono, venete*».

NOTAS

- ¹ A. Santamaría: «La reconquista de las vías marítimas», a *AEM*, núm. 10 (1980), pàg. 56, nota 37.
- ² P. Piferer i J. M. Quadrado: *Islas Baleares*, Palma de Mallorca 1968, pàg. 262-263.
- ³ E. de K. Aguiló: «Franqueses y privilegios del regne», a *BSAL*, V (1893-1894), pàg. 371.
- ⁴ M. Blason-Berton: «Brevi note sul consolato veneto delle Balcani», a VIII CHCA, 2 (València, 1970), pàg. 295-313.
- ⁵ ARM, AH, LR 42, F 265 r. - 272 v., i ARM, AH, S-31, F 121 r. -122 r.
- ⁶ ARM, AH, LR 71, F 118 r. -120 r.
- ⁷ Íd., íd., LR 78, F 91 v. -93 r. i 170 v. -171 v. i 260 v. -209 r.
- ⁸ Íd., íd., 32, F 60 r. -60 v. i 38, F 44 r. -44 v. Sobre el consolat de Castella, veg. Maria Teresa Ferrer i Mallol: «Documents sobre el consolat de castellans a Catalunya i Balcani», a *AEM*, núm. 1, 1964, pàg. 599-601.
- ⁹ Íd., íd., 53, F 139 v.
- ¹⁰ Íd., íd., 57, F 8 r.
- ¹¹ Íd., íd., 57, F 8 r. -8 v.
- ¹² Íd., íd., 71, F 3 r. -4 v., 78, F 35 r. -36 r. Arnau arribà a obtenir el consolat el 1468, que després cedí al castellà Bartolomé Melgar.
- ¹³ E. Fajarnés, a *BSAL*, VI (1895-1896), pàg. 280.
- ¹⁴ ARM, AH, LR 69, F 151 v. -152 v.
- ¹⁵ Íd., íd., 29, F 91 r.
- ¹⁶ Íd., íd., 44, F 239 r. -246 v.
- ¹⁷ Íd., íd., 20, F 25 r.
- ¹⁸ Íd., íd., 69, F 84 r. -86 v.
- ¹⁹ Íd., íd., 53, F 132 r. -152 v.
- ²⁰ ARM, AH, S-35, F 62 r.
- ²¹ ARM, AH, S-35, F 221 r. -225 r.
- ²² ARM, AH, LR 55, F 210 r. -213 v.
- ²³ Íd., íd., 72, F 231 r. -232 r.
- ²⁴ M. Blason-Berton: «Brevi note...», pàg. 307-308.
- ²⁵ ARM, AH, LR 20, F 25 r.
- ²⁶ Íd., íd., 71, F 178 r. -178 v.
- ²⁷ Íd., íd., 71, F 193 v. -194 v.
- ²⁸ ARM, C-3. 108 s/f.
- ²⁹ ARM, AH, LR 75, F 205 v.
- ³⁰ Íd., íd., 73, F 252 r. -253 v.
- ³¹ Íd., íd., 78, F 221 r. -225 r.
- ³² Entre els cònsols de Castella solia produir-se una alternança entre els procedents d'Andalusia i els del País Basc.
- ³³ ARM, AH, LR 21, F 123 v.
- ³⁴ J. Muntaner: «Documentos», a *BSAL*, XXVIII (1939-1943), pàg. 322.
- ³⁵ ARM, AH, LR 74, F 77 v. -78 r.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
1. Ponç de Ceret	—	(C) 3.I.1347	Gènova	—	<i>in Maioricis</i>	ARM, AH, LR 18, F 2 r.
2. Guillem de Térmenes	<i>civis</i>	(N) 6.II.1368	França	vitalici	—	ARM, AH, LR 20, F 25 r.
3. Jaume de Canyelles	mercader	(N) IV. 1358	Venècia	—	—	Blason-Berton <i>Brevi note, p. 30</i>
4. Francesc Desportell	mercader	(N) 3.VI.1360	Gènova	<i>ad nostrum beneplacitum</i>	<i>in Civitate Maioricarum</i>	ARM, AH, LR 21 F 132 v. -133 v.
5. Pere Vaquer	—	(N) 2.I.1370	França	—	—	C. Batlle, <i>Els francesos</i> , p. 371
6. Antoni de Canyelles	mercader	(N) 19.VI.1374	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 29 F 91 r. -92 r.
7. Juan García	mercader	abans de 1382	Castella	—	—	ARM, AH, LR 32 F 60 v. -61 r.
8. (Joan Torrabadal)	mercader	(N) 20.V.1382	Castella	<i>quamdiu nobis placuerit</i>	<i>in Civitate in regno Maioricarum</i>	ARM, AH, LR 32 F 60 r. -61 r.
9. (Nicolau Coxa)	mercader i patró de coca	(N) 23.XI.1387	Castella	—	—	ARM, AH, LR 38 F 44 r.
10. Jordi Brondo	(mercader)	(C) 26.IV.1389	Gènova	—	—	ARM, C-3.108,s/f
11. Antoni de Canyelles	mercader	(C) 5.VII.1395	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 42 F 265 r. -272 v.
12. Joan Olivella	ballester	(N) 2.V.1399	Castella	—	—	ARM, AH, LR 44 F 241 v.
13. Nicolau de Pacs	mercader	(C) 4.III.1413	Venècia	—	<i>in Civitate et regno Maioricarum</i>	P. Macaire p. 193
14. Johanneto Corderi	—	(N) 13.VII.1418	Gènova	—	—	P. Macaire, p. 192
15. Nicolau de Pacs	mercader	(C) 11.III.1424	Venècia	—	—	ARM, AH, S-34 F 102
16. Guillem Castellar	notari	(N) 16.X.1424	Niça i Vilafranca	<i>nostrum beneplacitum</i>	<i>civitate et insula</i>	ARM, AH, LR 52 F 2 r.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
17. Rodrigo González	<i>vicino seu habitori C.M.</i>	(N) 10.V.1427	Castella	vitalici	<i>civitatis Maioricarum</i>	ARM, AH, LR 53 F 132 r. -152 v.
18. Jordi Brondo	mercader	(C) 26.III.1427	Ligúria i Llobardia	vitalici i transmissible	<i>civitate et regno</i>	ARM, AH, LR 53 F 58 r. - 59 v.
19. Jaume Brondo	mercader	(N) 4.V.1428	Ligúria i Llobardia	vitalici i transmissible	<i>civitate et regno</i>	ARM, AH, LR 55 F 211 r. 212 r.
20. Guillem Mateu	mercader	(C) 20.XI.1428	Sicília	<i>ad beneplacitum</i>	<i>in civitate</i>	P. Macaire, p. 19
21. Luis Rodi	—	(N) 13.XI.1430	Castella	—	—	P. Macaire, p. 193
22. Jordi Brondo	mercader	(N) 24.III.1431	<i>omnium januensium</i>	—	—	ARM, AH, LR 55 F 221 r. -223 v.
23. Pere Net	mercader	(N) 22.XI.1434	Castella i Portugal	—	—	ARM, AH, S-35 F 62 r.
24. Bartomeu Palau	barber i cirurgia	(C) 12.VII.1435	Castella	—	—	ARM, AH, LR 57 F 38 v. - 39 v.
25. Pere Net	mercader	(N) 25.VIII.1440	Llobardia	tant e quant al molt alt senyor rei plaurà	—	ARM, AH, S-35 F 221 r.
26. Joan Geronés	mercader	(N) 18.III.1443	Florència	—	—	ARM, AH, LR 60 F 61 r. - 62 r.
27. Pere Serra	falconer de Segorbe	(N) 20.XII.1445	Castella	—	Barcelona, Mallorca, Eivissa	ARM, AH, LR 63 F 206 r.
28. Joan Descatlar	<i>civis</i>	(N) 29.IV.1447	Gènova	—	<i>civitate M.</i>	ARM, AH, LR 62 F 249 r.
29. Bernat Verdera	mercader	(N) 28.IV.1450	Florència	—	—	P. Macaire, p. 193
30. (Guillem Gifreu)	mercader	(N) 16.VI.1450	Castella	<i>nostro beneplacito</i>	<i>civitate et regno</i>	ARM, AH, LR 63 F 113 r. - 113 v.
31. Joan Margarit	batlle de Alacant	(N) 27.VI.1450	Castella	—	—	ARM, AH, LR 63 F 103 r. - 103 v.
32. Pere Mateu	mercader	(N) 11.IX.1450	Sicília	—	—	ARM, AH, LR 63 F 125 r.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
33. Joan Safortesa	—	(N) 11.IX.1450	Sicília	—	—	ARM, AH, LR 69 F 84 r. - 86 v.
34. Tomàs Thomàs	cavaller	(N) 27.V.1455	Sicília: <i>consul messanensium et aliorum siculorum</i>	—	—	ARM, AH, LR 69 F 84 r. - 86 v.
35. Mateu Net	<i>civis</i>	(N) 6.VII.1457	Llombardia	—	—	ARM, AH, LR 74 F 110 r. 110 v.
36. (Bartolomé de Melgar)	—	(C) 1459	Castella	vitalici i transmissible a un hereu	cònsol general a la Corona d'Aragó	ARM, AH, LR 73 F 195 r. - 197 r.
37. Gabriel Castanyer	<i>legum doctoris</i>	(C) abans de 1460	Gènova	—	—	ARM, AH, LR 69 F 152 v.
38. (Joan Bartomeu)	mercader	(N) 17.VII.1460	Gènova	vitalici	<i>in Civitate et regno Maioricarum</i>	ARM, AH, LR 69 F 151 v. - 152 v.
39. Nicolau de Pacs	—	(N) 12.X.1460	Venècia	<i>quandiu regie dignitati placuerit</i>	<i>in regno Maioricarum</i>	ARM, AH, LR 69 F 237 r. - 238 r.
40. Jordi Brondo i Jordi Brondo, fill	—	(C) 26.V.1461	Gènova	—	—	ARM, AH, LR 69 F 243 r. - 244 r.
41. Bonifaci de Pacs	<i>civis</i>	(N) 6.IX.1464	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 70 F 216 v. - 217 r.
42. Pedro García de Calleja, de Santander	<i>vezino de la isla de Yviça</i>	(N) 2.XI.1465	Castella	vitalici	Mallorca i Eivissa	ARM, AH, LR 71 F 3 r. - 4 v.
43. Nicolau Fustanero	—	(C) 24.X.1466	Venècia	un any més	—	ARM, AH, LR 71 F 118 r.
44. Arnau i Bonifaci de Pacs	—	(C) 25.X.1467	Venècia	(vitalici)	—	ARM, AH, LR 71 F 118 r. - 118 v.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
45. Andrea Joan Marçori de Strocii	—	(N) 27.I.1468	Florència	3 anys	—	ARM, AH, LR 71 F 178 r. - 178 v.
46. (Joan Arnau)	mercader	(N) 20.IV.1468	Castella	vitalici	ciutat i illa de Mallorca	ARM, AH, LR 71 F 193 v. - 194 v.
47. Bartolomé de Melgar, hijo	—	(C) 24.IV.1469	Castella	vitalici	cònsol general a la Corona d'Aragó	ARM, AH, LR 73 F 195 r.
48. Joanaxo Ricalde	mercader	<i>circa</i> 1469	Castella	—	<i>en la ylla e vila de Eviça</i>	ARM, AH, LR 73 F 197 r.
49. Antoni Sastre	mercader	abans de 1469	Niça	—	regne de Mallorca	ARM, AH, LR 72 F 231 r.
50. Joan Rosató	mercader	(N) 1.X.1469	Niça	—	regne de Mallorca	ARM, AH, LR 72 F 231 r.
51. (Rodrigo González)	—	(C) 1470	Castella	—	—	Muntaner, p. 322-323
52. Joan Arnau	mercader	(N) 25.VII.1471	Portugal	—	<i>insule, civitatis et villarum eiusdem</i>	ARM, AH, LR 73 F 112 r.
53. Joan Arnau	mercader	(N) 21.III.1472	Sicília	vitalici	—	ARM, AH, LR 73 F 177 r.
54. Jordi Brondo	cavaller	(C) 27.III.1472	Gènova	vitalici	—	ARM, AH, LR 73 F 201 r. - 201 v.
55. Gregori Burgues	donzell	(N) 12.IX.1472	Gènova	<i>ad nostrum beneplacitum</i>	<i>in ea insula</i>	ARM, AH, LR 73 F 252 r. 253 v.
56. Arnau de Pacs	<i>civis</i>	(C) 8.V.1475	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 74 F 77 v. - 78 r.
57. Bartomeu de Cunillers, àlies Pacs	<i>civis</i>	(N) 15.V.1476	Niça	—	—	ARM, AH, LR 74 F 84 v. - 85 r.
58. Manuel de Pau Pardo	mercader	(N) 15.II.1476	Nàpols	—	—	ARM, AH, LR 74 F 68 r.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
59. Mateu Net	<i>civis</i>	(C) 20.IX.1476	Llombardia	—	—	ARM, AH, LR 74 F 110 r. - 110 v.
60. Gregori Burgues	donzell	(C) 9.V.1479	Gènova	—	<i>in Civitate Maioricarum et eius apendiciis</i>	ARM, AH, LR 75 F 116 r. - 117 r.
61. Bartomeu de Cunillers, àlies de Pacs	<i>civis</i>	(N) 10.XI.1479	França	—	—	ARM, AH, LR 75 F 5 v. - 6 r.
62. Antoni Colom	<i>civis</i>	abans de 1485	Florència	—	—	ARM, AH, LR 76 F 271 r.
63. Ramon de Sant Martí	cavaller	(N) 14.III.1485	Florència, Toscana, Provença, Borgonya, Llombardia <i>et aliarum externarum nationum</i>	—	ciutat i regne de Mallorca	ARM, AH, LR 76 F 271 r. - 272 r.
64. Bartolomé de Melgar i Gabriel Vidal vice-cònsol	—	(C) 22.XI.1485	Castella	vitalici	cònsol general	ARM, AH, LR 77 F 2 r. - 3 r.
65. Pere Dotto, oriünd de Venècia	<i>civis</i> de Mallorca	(N) 23.VI.1490	Venècia	—	ciutat i regne de Mallorca	ARM, AH, LR 78 F 38 r. - 39 r.
66. Bonifaci de Pacs	<i>civis</i>	(C) 15.VII.1490	Venècia	—	ciutat i regne de Mallorca	ARM, AH, LR 78 F 39 r. 40 r.
67. Bartolomé de Melgar	—	(C) 8.I.1491	Castella i Biscaia	vitalici	cònsol general	ARM, AH, LR 78 F 47 r. - 48 r.
68. Bonifaci de Pacs	<i>civis</i>	(C) 22.VI.1491	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 78 F 91 v. - 93 r.
69. Bartomeu de Pacs	—	(C) 30.X.1491	Niça	—	—	ARM, AH, LR 78 F 205 v. - 206 r.
70. Ramon Burgues Safortesa	donzell	(N) 20.IV.1493	Venècia	—	—	ARM, AH, LR 78 F 206 v. - 209 v.

Nom	Professió o estament	Data de nomenament (N) o constància del càrrec (C)	País representat	Duració del càrrec	Àmbit	Font
71. Bartomeu de Pacs	<i>civis</i>	(C) 13.V.1493	Gènova	—	—	ARM, AH, LR 78 F 221 r. - 225 r.
72. Joan Serrallonga	escrivà	(N) 18.XII.1496	Gènova i Niça	—	Eivissa	Fajarnés, p. 245-246
73. Pere Serra	—	(N) 1.IV.1500	Gènova, Venècia Niça, França, Florència, Biscaia <i>et aliarum.</i>	vitalici	Menorca	ARM, AH, LR 81 F 21 r.

Explicació de les referències: J. MUNTANER: «Documentos», a *BSAL*, XXVIII (1939-1943), pàg. 322-323; E. FAJARNÉS, a *BSAL*, VI (1895-1896), pàg. 245-246; P. MACAIRE: *Majorque et le commerce international (1400-1450 environ)*, Lille 1986; C. BATLLE: «Els francesos a la Corona d'Aragó», a *AEM*, 10 (1980), pàg. 371; M. BLASON-BERTON: «Brevi note sul consolato veneto delle Baleari (1358-1395)», a *VIII CHCA*, 2 (València), pàg. 295-313.
